

Danwatch

undervisning

**WATCH
OUT
T-shirt**

LÆRERVEJLEDNING

KOLOFON

Watch out T-shirt

Materialet består af et temasite og denne lærervejledning. Begge tilgås på www.danwatch.dk/undervisning/T-shirt.

Materialerne er målrettet 7.- 9. klasse og er udgivet af det undersøgende medie, Danwatch, med støtte fra Danidas Oplysningsbevilling.

Redaktion: Louise Voller (ansv.), Lene Vendelbo (red.), Anne Marie Thirup Christiansen og Christian Johnsen (skribenter og pædagogiske konsulenter)

Forsidefoto: Jarl Kaldan

Redaktionen er afsluttet september 2017.

Holdninger, der kommer til udtryk i denne vejledning, er ikke nødvendigvis Danwatches holdninger.

Danwatch
Gammeltorv 8, 3.
1457 København K
Danmark
info@danwatch.dk
www.danwatch.dk/undervisning

INDHOLD

- Om Danwatch SIDE 4
- Tema og formål SIDE 4
- Fag og Fælles Mål SIDE 4
- Læringsmål SIDE 9
- Baggrundsviden:
Cambodjas tekstilindustri SIDE 10
- Opbygning SIDE 10
- Oversigt over afsnit SIDE 11
- Fokusord og fagudtryk SIDE 12
- Supplerende materiale SIDE 12
- Inspiration til samfundsfagsprøve SIDE 12

LEKTIONER

AFSNIT 1: INTRODUKTION TIL EMNET SIDE 14

- Introduktion: Made in Cambodja?

AFSNIT 2: HVEM HAR SYET DIN T-SHIRT? SIDE 17

- Mød kvinderne, der syer dit tøj
- Interview dine forældre
– danske arbejdsforhold
- En dag i livet med en cambodjansk syerske
- Små lån er dyre lån

AFSNIT 3: RETTIGHEDER PÅ ARBEJDSMARKEDET SIDE 22

- Fakta om livet som syerske i Cambodja
- Fagbevægelsen – før og nu
- Kender du dine rettigheder?
- Arbejde, fritid og løn i Danmark og Cambodja

AFSNIT 4: HVORFOR ER DIN T-SHIRT SYET I ASIEN? SIDE 27

- Tjek klædeskabet!
- Hvilken rejse har dit tøj været på
(fokus på varekæder)?
- Hvorfor er din T-shirt syet i Asien?
- Tegn en T-shirt

AFSNIT 5: HVEM BESTEMMER MEST I VERDEN – STORE VIRKSOMHEDER ELLER STATER? SIDE 31

- Vox pop: Hvem bestemmer mest i verden?
- Interview: Virksomhederne skal tage mere ansvar
- Line of decision

AFSNIT 6: AFSLUTTENDE OPGAVER SIDE 33

- Eleverne er journalister

AFSNIT 7: EVALUERING SIDE 35

- Paneldebat:
Skal vi købe T-shirten fra Cambodja?
- Opsamling på læringsmål
- Det lærte jeg også!

KOPIARK

Kopiark 1A – **Brainstorm** SIDE 38

Kopiark 1B – **Brainstorm** SIDE 39

Kopiark 2 – **Mød kvinderne, der syer vores tøj** SIDE 40

Kopiark 3 – **Mode og massebesvimelser:**
Interview i Radio24syv SIDE 41

Kopiark 4 – **Brainstorm:**
Hvad er en fagforening? SIDE 43

Kopiark 5 – **Regn den ud** SIDE 44

Kopiark 6 – **Tjek klædeskabet** SIDE 45

Kopiark 7 – **Tegn T-shirten** SIDE 46

Kopiark 8 – **Paneldebat** SIDE 47

Kopiark 9 – **Opsamling på læringsmål** SIDE 49

Kopiark 10 – **Det lærte jeg også** SIDE 50

OM DANWATCH

Danwatch er et uafhængigt, undersøgende medie- og researchcenter. Vores journalister arbejder med at undersøge, hvordan de virksomheder, der laver vores tøj, elektronik og mad, påvirker mennesker og miljø i de lande, hvor vores forbrugsvarer bliver fremstillet. Vi undersøger varekæder – dvs. vores varer fra de bliver lavet på en fabrik eller dyrket på en mark, og til de havner i vores indkøbsposer.

Det er Danwatchs opgave at formidle vores viden og dokumentation om denne type krænkelse af menneskerettighederne til danskerne gennem journalistik og undervisningsmaterialer. Læs mere på www.danwatch.dk/undervisning

TEMA OG FORMÅL

Tema

'Watch out T-shirt' er det første undervisningsmateriale i en planlagt serie til udskolingen. Dette første materiale tager eleverne med til Cambodja, hvor meget af vores tøj bliver syet. Undervisningsmaterialet bygger på en journalistisk undersøgelse, 'Mode og massebesvimelser' som Danwatch har lavet i 2017 om de kritisable forhold, som tekstilarbejdere i Cambodja arbejder under.

Formål

Formålet med materialet er, at eleverne:

- opnår en forståelse for, at globaliseringen også påvirker verdens fattigste negativt, fordi staten ikke beskytter dem mod virksomheder.
- reflekterer over de menneskelige konsekvenser af industrialiseringen i Cambodja.
- diskuterer deres egen rolle i globaliseringen (herunder varekæder og eget forbrug).
- får en indsigt i, hvilken rolle journalistik kan spille.

FAG OG FÆLLES MÅL

Materialet retter sig mod undervisningen i udskolingen (7.-9. klassetrin) og opfylder grundlæggende krav i følgende fag, hvorfor materialet også kan bruges i et tværfagligt forløb.

Følgende fag og tværgående emner er i spil:

- Biologi
- Dansk
- Geografi
- Historie
- Matematik
- Samfundsfag
- Uddannelse og arbejde
- Understøttende undervisning

Biologi

Perspektivering (7.-9. Klasse)

→ Krop og sundhed

Fase 1:

Færdigheds mål: Eleven kan forklare sammenhænge mellem sundhed, livsstil og levevilkår hos sig selv og mennesker i andre verdensdele.

Videns mål: Eleven har viden om sammenhænge mellem sundhed, livsstil og levevilkår.

Dansk

Læsning (7.-9 klasse)

→ Finde tekst

Fase 1:

Færdigheds mål: Eleven kan kildekritisk vurdere bruger- og ekspertproduceret indhold.

Videns mål: Eleven har viden om afsenderforhold og genrer på internettet.

Fase 2:

Færdigheds mål: Eleven kan planlægge og gennemføre faser i informationssøgning.

Videns mål: Eleven har viden om faser i informationssøgning.

Fase 3:

Færdigheds mål: Eleven kan gennemføre målrettet og kritisk informationssøgning.

Videns mål: Eleven har viden om kildekritisk søgning

→ Forberedelse

Fase 1:

Færdigheds mål: Eleven kan vurdere tekstens afsender og målgruppe.

Vidensmål: Eleven har viden om afsenderforhold og målgruppe.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan skaffe sig overblik over multimodale teksters opbygning.

Vidensmål: Eleven har viden om genretræk og multimodalitet.

→ Tekstforståelse

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan sammenfatte informationer fra forskellige elementer i teksten.

Vidensmål: Eleven har viden om tekstelementers opbygning og funktion.

Fremstilling (7.-9 klasse)

→ Planlægning

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan selvstændigt formulere en afgrænset opgave.

Vidensmål: Eleven har viden om opgave- og problemformulering.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan organisere samarbejde om fremstilling.

Vidensmål: Eleven har viden om produktionsplanlægning, roller, faser, ressourcer, opgavetyper og deadlines.

→ Forberedelse

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan indsamle oplysninger og disponere indholdet.

Vidensmål: Eleven har viden om spørgeteknikker og observationsmetoder.

→ Fremstilling

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan udarbejde opinions- og ekspressive tekster.

Vidensmål: Eleven har viden om argumenterende og reflekterende fremstillingsformer.

Kommunikation (7.-9 klasse)

→ Dialog

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan argumentere og informere.

Vidensmål: Eleven har viden om argumentations- og informationsformer.

Geografi

Perspektivering (7.-9. Klasse)

→ Demografi og erhverv

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan sammenligne befolknings- og erhvervsudvikling i forskellige lande.

Vidensmål: Eleven har viden om karakteristika ved befolkningsfordeling og erhvervsstrukturer i fattige og rige lande.

→ Globalisering

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan forklare lokale levevilkårs afhængighed af globalisering.
Vidensmål: Eleven har viden om multinationale selskaber og teknologisk udvikling som drivkraft for globalisering.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan forklare årsager til nationale og globale konflikter om kulturforskelle, grænsedragninger og ressourcer.

Vidensmål: Eleven har viden om landes interesser, involvering i konflikter og konfliktløsning.

Historie

Historiebrug (7.-9. klasse)

→ Historisk bevidsthed

Fase 1.

Færdighedsmål: Eleven kan redegøre for brug af fortiden i argumentation og handling.

Vidensmål: Eleven har viden om funktion af historie i fortid og nutid.

Matematik

Matematiske kompetencer (7. – 9. klasse)

→ Problembehandling

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan planlægge og gennemføre problemløsningsprocesser.

Vidensmål: Eleven har viden om elementer i problemløsningsprocesser.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan vurdere problemløsningsprocesser.

Vidensmål: Eleven har viden om problemløsningsprocesser.

→ Modellering

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan afgrænse problemstillinger fra omverdenen i forbindelse med opstilling af en matematisk model.

Vidensmål: Eleven har viden om strukturering og afgrænsning af problemstillinger fra omverdenen.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan gennemføre modelleringsprocesser, herunder med inddragelse af digital simulering.

Vidensmål: Eleven har viden om elementer i modelleringsprocesser og digitale værktøjer, der kan understøtte simulering.

Fase 3:

Færdighedsmål: Eleven kan vurdere matematiske modeller.

Vidensmål: Eleven har viden om kriterier til vurdering af matematiske modeller.

→ Ræsonnement og tankegang

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan skelne mellem hypoteser, definitioner, og sætninger.

Vidensmål: Eleven har viden om hypoteser, definitioner og sætninger.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan skelne mellem enkelttilfælde og generaliseringer.

Vidensmål: Eleven har viden om forskel på generaliserede matematiske resultater og resultater, der gælder i enkelttilfælde.

Fase 3:

Færdighedsmål: Eleven kan udvikle og vurdere matematiske ræsonnementer, herunder med inddragelse af digitale værktøjer.

Vidensmål: Eleven har viden om enkle matematiske beviser.

→ Repræsentation og symbolbehandling

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan argumentere for valg af matematisk repræsentation.

Vidensmål: Eleven har viden om styrker og svagheder ved repræsentationer, der udtrykker samme matematiske situation.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan anvende udtryk med variable, herunder med digitale værktøjer.

Vidensmål: Eleven har viden om notationsformer, opstilling og omskrivning af udtryk med variable, herunder med digitale værktøjer.

→ Kommunikation

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan kommunikere mundtligt og skriftligt med og om matematik med faglig præcision.

Vidensmål: Eleven har viden om fagord og begreber samt enkelt matematisk symbolsprog.

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan kritisk søge matematisk information, herunder med digitale medier.

Vidensmål: Eleven har viden om informationssøgning og vurdering af kilder.

Fase 3:

Færdighedsmål: Eleven kan kommunikere mundtligt og skriftligt om matematik på forskellige niveauer af faglig præcision.

Vidensmål: Eleven har viden om afsender- og modtagerforhold i faglig kommunikation.

→ Hjælpemidler

Fase 1

Færdighedsmål: Eleven kan vælge og vurdere hjælpemidler til samme matematiske situation.

Vidensmål: Eleven har viden om muligheder og begrænsninger ved forskellige hjælpemidler.

Samfundsfag

Sociale og kulturelle forhold (8.-9 klasse)

→ Social differentiering

Fase 2:

Færdighedsmål: Eleven kan beskrive sociale uligheder i Danmark og i verden med begreber og data.

Vidensmål: Eleven har viden om beskrivelse og måling af social lighed og ulighed.

Samfundsfaglige metoder (8.-9 klasse)

→ Undersøgelsesmetoder

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan identificere, formulere og gennemføre enkle undersøgelser af samfundsmæssige problemstillinger.

Vidensmål: Eleven har viden om samfundsfaglige undersøgelsesmetoder.

→ Formidling

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan formidle resultater af en gennemført undersøgelse.

Vidensmål: Eleven har viden om brug af kulturteknikker og digitale medier til formidling.

→ Sprog og skriftsprog

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan sprogligt nuanceret udtrykke sig om samfundsfaglige problemstillinger samt målrettet læse og skrive samfundsfaglige tekster.

Vidensmål: Eleven har viden om fagord og begreber samt samfundsfaglige teksters formål og struktur.

→ Informationssøgning

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan finde relevante kilder.

Vidensmål: Eleven har viden om informationssøgning, herunder med digitale medier.

Økonomi (8.-9 klasse)

→ Privatøkonomi og forbrugeradfærd

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan diskutere rollen som forbruger.

Vidensmål: Eleven har viden om forbrugeradfærd, forbrugerroller og forbrugerrettigheder.

Politik (8.-9 klasse)

→ International politik

Fase 1:

Færdighedsmål: Eleven kan diskutere internationale organisationers rolle for konflikt og samarbejde i verden.

Vidensmål: Eleven har viden om internationale organisationer, som Danmark deltager i.

Uddannelse og arbejde

Arbejdsliv (7.-9. klasse)

→ Arbejdsvilkår

Færdighedsmål: Eleven kan vurdere forhold i arbejdsliv med betydning for valg af uddannelse og job.

Vidensmål: Eleven har viden om rammer, betingelser og muligheder for ansatte, selvstændige og iværksættere.

Understøttende undervisning

Der findes ikke selvstændige mål for den 'understøttende undervisning'. Den understøttende undervisning har til formål at supplere og understøtte undervisningen i fagene. Dermed kan den understøttende

undervisning anvendes bredt. Derfor anbefales det at inddrage nogle af disse timer, så vidt muligt, i forløbet.

LÆRINGSMÅL

- ✓ Eleven opnår viden om og kan gøre rede for begreberne globalisering, industrialisering og varekæde.
- ✓ Eleven kan forklare, hvorfor globalisering kan have negative konsekvenser for fattige lande.
- ✓ Eleven kan med afsæt i viden fra elevmaterialet diskutere, hvorfor cambodianske syersker finder sig i lange arbejdstider og hårde arbejdsforhold.
- ✓ Eleven opnår viden om, hvilke aktører der har ansvar for kritisable arbejdsforhold i verdens fattige lande.
- ✓ Eleven bliver bevidst om egen rolle som forbruger i globaliseringen - herunder varekæder.
- ✓ Eleven kan, med afsæt i viden fra elevmaterialet, diskutere mulige løsninger på kritisable arbejdsforhold i et land som Cambodja.
- ✓ Eleven kan isolere relevante oplysninger i en tekst og konstruere egne udregninger til specifikke spørgsmål.
- ✓ Eleven kan relatere viden fra virkeligheden til tænkte eksempler og udlede mulige tiltag og konsekvenser ved brug af udregninger.
- ✓ Eleven kan dekonstruere enkle geometriske former og konstruere enkle tøjdesign ved brug af geometri.
- ✓ Eleven får en grundlæggende forståelse af renters betydning og udvikling og får kendskab til annuitetsformlen.

BAGGRUNDSVIDEN – CAMBODJAS TEKSTILINDUSTRI

- Cambodja er et fattigt land.
- Tøj og sko er Cambodjas absolut vigtigste industri. I 2016 udgjorde tekstil og sko 80 procent af Cambodjas vareeksport, hvilket svarer til omkring fem milliarder dollars. EU importerede næsten halvdelen – 45 procent – af Cambodjas eksporterede tøj og sko i første halvdel af 2016.
- I 1995 arbejdede cirka 18.000 cambodjanere på landets 20 tekstilfabrikker. I 2016 var tallet omkring 700.000 arbejdere. Mellem 85-90 procent af dem er kvinder.
- Dansk import af tøj fra Cambodja har været i voldsom stigning over de seneste år. Importen er på bare ét år steget med 100 millioner kroner fra knap 80 millioner i 2010 til 177 millioner i 2014.
- Fabrikkerne planlagde tidligere efter sæsonbestemte kollektioner, men nu skifter moden hele tiden, og det betyder, at fabrikkerne ofte være nødt til pludseligt at kalde en stor mængde

arbejdere ind. De kort varslede og tidspresede ordrer betyder, at flere arbejdere ansættes på korttidskontrakter, og at arbejderne presses til at producere mere og have mere overtid.

OPBYGNING

Lærervejledning: Lærervejledningen består af udførlige forslag og beskrivelser af forskellige aktiviteter, som eleverne kan beskæftige sig med i forbindelse med arbejdet med elevhæftet. Nogle lægger op til gruppearbejde og plenumdiskussioner, andre til fysiske udfoldelser. Her finder du også beskrivelser af, hvilke fag aktiviteterne retter sig mod.

Hjemmeside: På danwatch.dk/undervisning/T-shirt finder du et temasite målrettet udskolingen (vær obs på, at der både ligger materiale til mellemtrin og udskoling). Temasitet består af videoer, billeder og interviews. Eleverne møder både syersker og deres børn, som er jævnaldrende med elever på mellemtrinnet. Desuden præsenteres de for en række andre kilder som ekspert i virksomheders sociale ansvar, fagforeningsrepræsentanten samt en række jævnaldrende kilder. Tanken med inddragelsen af sidstnævnte kildetype er at hjælpe eleverne til at formulere egne holdninger om et komplekst emne.

OVERSIGT OVER AFSNIT

1. INTRODUKTION: MADE IN CAMBODJA?

- A) Introduktion (20 min.)
- B) Brainstorm (10 min.)
- C) Opsamling (15 min.)
- D) Introduktionsvideo: Hvorfor Cambodja? (15 min.)

2. HVEM HAR SYET DIN T-SHIRT?

- Mød kvinderne, der syer dit tøj (A: 20 min. og B: 15 min.)
- Interview dine forældre – danske arbejdsforhold (30-45 min.)
- En dag med en cambodjansk syerske (A: 5-10 min., B: 20 min., C: 20 min og D: 30-45 min.)
- Små lån er dyre lån (A: 5 min., B: 5 min og C: 10 min.)

3. RETTIGHEDER PÅ ARBEJDSMARKEDET

- Fakta om livet som syerske i Cambodja (A: 10 min, B: 10–15 min. og C: 10 min.)
- Fagbevægelsen – før og nu (45 min.)
- Kender du dine rettigheder på arbejdsmarkedet? (30 min.)
- Arbejde, fritid og løn i Danmark og Cambodja (A: 5-10 min., B: 15 min. C: 30-40 min. og D: 20 min.)

4. HVORFOR ER DIN T-SHIRT SYET I ASIEN?

- Tjek klædeskabet! (A: 10 min og B: 25 min.)
- Hvilken rejse har dit tøj været på (fokus på varekæder)? (25 min.)
- Hvorfor er din T-shirt syet i Asien? (25 min.)
- Tegn en T-shirt (A: 10 min., B: 35 min og C: 15 min.)

5. HVEM BESTEMMER MEST I VERDEN – STORE VIRKSOMHEDER ELLER STATER?

- Vox pop: Hvem bestemmer mest i verden? (15 min.)
- Interview: Virksomhederne skal tage mere ansvar (25 min.)
- Line of decision (15-20 min.)

6. AFSLUTTENDE OPGAVER

- Eleverne er journalister (3-5 lektioner – afhængigt af hvordan du bruger opgaven).

7. EVALUERING

- Paneldebat: Skal vi købe T-shirten fra Cambodja? (A: 45 min., B: 60 min., C: 25 min. og D: 10 min.)
- Opsamling på læringsmål (15 min.)
- Det lærte jeg også! (10 min.)

FOKUSORD OG FAGUDTRYK

Eleverne vil i materialet blive præsenteret for følgende samfundsfaglige fokusord: Outsourcing, globalisering, fagforening, realløn, demokrati, underernæring, globaliseret produktion, forbrugeradfærd, multinational virksomhed, FN og tekstilindustri samt disse fagudtryk:

Varekæde: En vares rejse fra den kommer op ad jorden eller bliver fremstillet på en fabrik, til den havner i vores indkøbsvogn. Alle arbejdere og virksomheder, der er med til at lave vores varer eller dele af dem, er en del af varekæden.

Produktionsmål: Det antal, som en syerske skal nå at sy/eller kvalitetstjekke på en dag fx bukser.

Code of conduct: De retningslinjer, som gælder for den måde, som den enkelte virksomhed driver forretning på. Det kan f.eks. være retningslinjer om miljø eller om medarbejdernes arbejdsforhold. Det er virksomhedernes egne retningslinjer, og de bruges eksempelvis ved indgåelse af kontrakter med andre virksomheder.

SUPPLERENDE MATERIALE

- Danwatchs undersøgelse 'Mode og Massebesvimelser': <https://www.danwatch.dk/undersogelser2/mode-massebesvimelser/>
- 'Blod, sved og T-shirts' (dokumentarserie, DR) Uni-login kræves. Link til dokumentarserien *Blod, sved og T-shirts!* <http://www.dr.dk/Gymnasium/Samfundsfag/Oekonomi/Globalisering/artikler/dokumentarfilm.htm>

INSPIRATION TIL SAMFUNDSFAGSPRØVEN

Kilder:

1. Dagbladet Information: <https://www.information.dk/telegram/2017/06/40-syersker-besvimedepaa-dansk-modebrands-fabrik>
2. DR: <http://www.dr.dk/nyheder/penge/vero-moda-syersker-besvimer-i-flok>
3. Interview med chefredaktøren fra Danwatch i Radio24syv (lyt fra 39.30 til 54.02): <http://www.radio24syv.dk/programmer/datolinjen/17944552/pride-demonstrationer-preset-qatar-trump-i?start=2369>

4. Fra Danwatchs website: <https://www.danwatch.dk/undersoegelser2/saa-mange-syersker-er-besvimet-paa-fabrikker/>

Prøvespørgsmål:

- Hvilken betydning har det, når danske virksomheder flytter eller outsourcer deres produktion – i forhold til eksempelvis det danske arbejdsmarked og/eller forholdene for den enkelte arbejder?
- Hvilke fordele og ulemper er der ved global frihandel for virksomheder og mennesker?
- Hvad kan der gøres internationalt for at sikre, at de lavest lønnede (tekstil)arbejdere får bedre vilkår – eksempelvis i et land som Cambodja?
- Hvordan er magtforholdet mellem et udviklingsland som Cambodja og en multinational virksomhed som fx Nike?
- Hvilket ansvar har EU som storimportør i et udviklingsland som Cambodja?
- Hvad tror I, at det betyder for et samfund som Bangladesh og/eller Cambodja, at så mange får en løn, de ikke kan leve ordentligt af?

1. INTRODUKTION: MADE IN CAMBODJA?

Tidsforbrug: A): Introduktion (20 min.), B): Brainstorm (10 min.), C): Opsamling (15 min.) og D): Hvorfor Cambodja (introduktionsvideo 15 min.)?

Materialer: Kopiark 1a-1b, (interaktiv) tavle, verdenskort.

Forslag til web-værktøjer: Padlet.com, Mindmeister (app) og Google Earth.

Fag: Dansk og geografi.

Beskrivelse: Denne indledende refleksionsopgave har til formål at kickstarte elevernes forforståelse, tanker og allerede eksisterende viden om emnet: *Tekstilindustrien i Cambodja*.

Gennem forløbet vil eleverne lære om, hvilket slags land Cambodja er, og hvordan tøjforbruget og forbrugeradfærden i vores del af verden påvirker arbejdere (syersker) i et fattigt land som Cambodja.

SÅDAN GØR DU

A) Præsentation af emnet: Klassen samles i plenum, og du skriver ordet 'CAMBODJA' på tavlen, hvorefter du spørger, hvad eleverne ved om landet.

- Vis på et verdenskort eller interaktiv tavle, hvor Cambodja er placeret i forhold til Danmark. Udlever kopiark 1.a., og lad eleverne udfylde det to og to: Hvilket slags land er det? Hvilket sprog taler man der? Lad evt. eleverne finde facts om landet online; fx landets økonomiske situation, BNP og De Røde Khmerers kommunistiske revolution.

BAGGRUNDSVIDEN OM CAMBODJA

Befolkning: Der bor 12,3 millioner mennesker. Ca. 90 procent er khmerer (etniske cambodjanere), 10 procent er bl.a. vietnamesere, kinesere og muslimske cham-folk.

Sprog: Khmer (kaldes også cambodjansk).

Religion: 95 % buddhister, 5 % andet (herunder ca. 2-3 % muslimer).

Økonomi: Landet er et af de fattigste i Asien, men den voksende tekstilindustri og øgede turisme har skabt en vækst, så landet nu bliver kvalificeret som et mellemindkomstland.

Folkedrab: De Røde Khmerers kommunistiske revolution fra 1975-1979 kostede ca. 1,7 millioner menneskeliv. De fleste døde af sult og sygdom, men mange blev også henrettet af regimet. I alt 1,7 døde millioner mennesker. I spidsen stod lederen Pol Pot.

Kilder: Folkedrab.dk og CIA World Fact Book.

B) Brainstorm: Udlever kopiark 1b (eller benyt dig af et webværktøj f.eks. Mindmeister), der består af en mindmap, som eleverne udfylder to og to eller i mindre grupper.

C) Opsamling i klassen: I plenum fortæller eleverne kort om deres viden samt svar på mindmappen. Du eller en elev skriver stikord op på tavlen til en fælles mindmap, mens diskussionen finder sted. Brug evt. www.padlet.com til dette.

FOKUSORD: Globalisering, Outsourcing, Tekstilindustri.

D) Præsentationsvideo: På www.danwatch.dk/undervisning/t-shirt (klik på udskoling) finder du en kort video, der præsenterer emnet og dets problemstillinger for eleverne.

Spørgsmål til videoen:

1. Hvorfor er journalisten rejst til Cambodja? Hvad fortæller hun seerne?
2. Hvad undrer journalisten sig over?
3. Hvilke årsager **kan** der være til de mange besvimelser?

- **Mål for forløbet:** Skriv derefter læringsmål op på tavlen. Hæng gerne forløbets læringsmål op i klassen, så de er synlige for eleverne undervejs i forløbet.

Læringsmål:

- ✓ Eleven opnår viden om og kan gøre rede for begreberne, globalisering, industrialisering og varekæder.
- ✓ Eleven kan forklare, hvorfor globalisering kan ramme fattige lande i verden.
- ✓ Eleven kan, med afsæt i viden fra elevmaterialet diskutere, hvorfor cambodianske syersker finder sig i lange arbejdstider og hårde arbejdsforhold.
- ✓ Eleven opnår viden om, hvilke aktører der har ansvar for kritisable arbejdsforhold i verdens fattige lande.
- ✓ Eleven bliver bevidst om sin egen rolle som forbruger i globaliseringen - herunder varekæderne.
- ✓ Eleven kan med afsæt i viden fra elevmaterialet diskutere mulige løsninger på kritisable arbejdsforhold i et land som Cambodja.

- ✓ Eleven kan isolere relevante oplysninger i en tekst og konstruere egne udregninger til specifikke spørgsmål.
- ✓ Eleven kan relatere viden fra virkeligheden til tænkte eksempler og udlede mulige tiltag og konsekvenser ved brug af udregninger.
- ✓ Eleven kan dekonstruere enkle geometriske former og konstruere enkle tøjdesign ved brug af geometri.
- ✓ Eleven får en grundlæggende forståelse af renters betydning og udvikling og får kendskab til annuitetsformlen.

2. HVEM HAR SYET DIN T-SHIRT?

OPGAVER:

1. Mød kvinderne, der syer dit tøj
2. Interview dine forældre – danske arbejdsforhold
3. En dag i livet med en cambodjansk syerske
4. Små lån er dyre lån

1. MØD KVINDERNE, DER SYER DIT TØJ

Tidsforbrug: A): 20 min. og B): 15 min.

Materialer: Temawebsite og kopiark 2.

Fag: Biologi, dansk og samfundsfag.

Beskrivelse: I de følgende opgaver kigger vi nærmere på de mennesker, der har haft vores tøj i hænderne, før det ramte butikkerne, og der vil dermed være fokus på den enkelte tekstilarbejder i Cambodja og hvilke sundhedsproblemstillinger der er i spil, da besvimelser på tekstilfabrikker i Cambodja er meget udbredt. Hvem er de, og hvilke forhold arbejder disse mennesker under?

BAGGRUNDSVIDEN OM ARBEJDSRETTIGHEDER

Man må arbejde 8 timer om dagen + 2 timers frivilligt overarbejde, 6 dage om ugen. Søndag er typisk fridag. Men virkeligheden er, at mange skiftende modekollektioner har øget presset på produktionen, og derfor arbejder syerskerne ofte 10-12 timer om dagen, 6 dage om ugen. Derefter står de op stuvet sammen med deres kolleger på ladet af en lastbil i 1-2 timer, før de kan sove i få timer og arbejdsdagen begynder igen.

Kilde: CENTRAL, Solidarity Center.

Fokusord: Tekstilfabrikker, globalisering, arbejdsvilkår- og rettigheder, besvimelse og produktionsmål.

SÅDAN GØR DU

- Læs teksten og se videoer på temasitet: 'Hvem har syet din T-shirt'? Læs hver syerskes udtalelse og find forklaringer på, hvorfor der opstår massebesvimelser på tekstilfabrikkerne i Cambodja, samt hvad kvinderne på fabrikkerne fortæller.
- Udlever kopiark 2. Her skal eleverne beskrive syerskernes arbejdsvilkår ud fra, hvad syerskerne selv fortæller os.
- Gennemgå forklaringerne i plenum.

2. INTERVIEW DINE FORÆLDRE – DANSKE ARBEJDSFORHOLD

Tidsforbrug: 30-45 min. (forberedelse til en hjemmeopgave).

Forslag til web-værktøjer: iMovie eller anden video-app. og Padlet.com.

Fag: Dansk, uddannelse og job samt fokus på IT og medier.

Obs. Følgende opgave kræver hjemmearbejde for eleverne.

Beskrivelse: Eleverne skal nu forestille sig, at de er journalister. De skal interviewe deres mor og/eller far. Gerne dem begge, hvis der er mulighed for det. De bestemmer eventuelt selv, om de vil skrive et interview eller klippe en lille film sammen ved hjælp af en smartphone eller iPad. Interviewet skal handle om forældrenes arbejdsliv. Dermed vil de få et personligt indblik i danske arbejdsforhold – sammenlignet med de cambodjanske.

SÅDAN GØR DU:

- **Forbered spørgsmål til et interview:** Lav en fælles brainstorm (eller padlet.com) i klassen, hvor I sammen finder gode interviewspørgsmål. Lad derefter hver enkelt elev skrive relevante spørgsmål ned til deres eget interview.

Inspiration til spørgsmål:

1. Hvordan ser dine forældres arbejdsdag ud?
 2. Hvornår møder de, og hvornår har de fri?
 3. Har de nogen pauser?
 4. Hvornår spiser de frokost?
 5. Kan de lide deres job?
 6. Hvordan behandler deres chef dem?
 7. Har de det sjovt med andre kollegaer, når de er på arbejde?
 8. Må de gå hjem, hvis de bliver syge?
 9. Hvilke muligheder har de, hvis de mister deres job?
- **Godkendelse af spørgsmål:** Når eleverne har skrevet deres spørgsmål ned, godkender du deres spørgsmål.
 - **Gennemførelse af interview:** Lav sammen med eleverne en deadline for, hvornår interviewet skal være helt færdigt.

3. EN DAG I LIVET MED EN CAMBODJANSK SYERSKE

Tidsforbrug: A): 5-10 min., B): 20 min., C): 20 min. og D): 30-45 min.

Materialer: Kopiark 3, interaktiv tavle og/eller computer samt iPad eller smartphone.

Fag: Biologi, dansk og samfundsfag.

Beskrivelse: Eleverne skal nu lære mere om tekstilarbejderes arbejdsvilkår i den følgende case. Her følger vi en kvindelig tekstilarbejder i en dag. Opgaven vil have fokus på tekstilarbejdernes arbejdsforhold i Cambodja, rettigheder på arbejdsmarkedet i Danmark – samt mangel på samme i Cambodja.

SÅDAN GØR DU:

A): Genopfrisk elevernes viden: Bed eleverne om at rejse sig op og finde en makker. Lad eleverne skifte makker ca. hvert andet minut. Lad dem tale om det, som de kan huske om emnet:

1. Hvilket slags land er det?
2. Hvad er en syerske og tekstilfabrik for noget?
3. Kan du nævne eksempler på forskelle mellem Danmark og Cambodja?
4. Hvad har arbejdere i Cambodja med Danmark at gøre?

B) Interview læses: Eleverne læser derefter parvis teksten fra websitet: 'En dag i livet med en af syerskerne'. Spørgsmål til teksten:

1. Hvor mange timer om ugen arbejder Thida på tøjfabrikken?
2. Hvorfor arbejder hun der?
3. Hvordan ser en hverdag ud for Thida? Lav gerne en tidslinje.
4. Der står, at det er livsfarligt at køre med lastbilerne. Hvorfor kører hun med?
5. Hvordan bliver Thida behandlet på sit arbejde? Hvad får vi at vide om arbejdsforholdene på fabrikken, hvor hun arbejder?
6. Sammenlign Thidas arbejdsdag med dine forældres. Hvori består forskellen? Hvor vil du helst arbejde – uddyb dit svar.
7. Hvorfor siger hun ikke bare op?
8. Hvorfor er hun anonym?
9. Hvilke konsekvenser har det for Thida og hendes børn, at hun arbejder så meget?
10. Kan forældre arbejde for meget? Og hvad betyder det for en familie?

C) Opsamling: Saml op på elevernes svar i plenum og slut af med følgende spørgsmål:

1. Var der noget, som undrede jer?
2. Var der noget, der kom bag på jer?
3. Var der noget, I syntes, var uretfærdigt?

D) Kilde – Radio 24.7.

- Lyt til interviewet med Danwatchs chefredaktør Louise Voller. Hun fortæller om situationen i Cambodja (lyt fra 39.30 til 54.02):
<http://www.radio24syv.dk/programmer/datolinjen/17944552/pride-demonstrationer-preset-qatar-trump-i?start=2369>

- Udlever kopiark 3.
- Lyt til interviewet i plenum eller to og to. Det kan være en fordel at lytte til interviewet to gange.
- Lad eleverne arbejde med kopiark 3. og saml derefter op i klassen.

Fokusord og fagudtryk:

Produktionsmål, realløn, underernæring og code of conduct.

4. SMÅ LÅN ER DYRE LÅN

Tidsforbrug: A): 5 min., B): 5 min. og C): 10 min.

Materialer: Website.

Fag: Matematik.

Beskrivelse: Denne opgave skal perspektivere rentetilskrivning og renteudvikling. Eleverne skal med udgangspunkt i oplysningerne fra elevmaterialet regne på eksempler på renter. De skal også regne på et eksempel på et kviklån fra det danske marked.

I denne opgave vil informationerne blive givet, men man kan principielt vælge et hvilket som helst låneeksempel for at træne annuitetsformlen. Især spørgsmålene om danske kviklån kan dog godt ligge på et lidt højt niveau for 7. klasse. Hvis du har en 7. klasse, så gennemgå opgaverne på tavlen i stedet, og giv dig god tid til at forklare forskellen mellem at betale hver måned og lade renterne akkumulere.

SÅDAN GØR DU

- A) **Introduktion:** Beskriv opgaven grundigt for eleverne. Tal også om, hvordan renter ofte bliver legitimeret som en kompensation for udgifter til administration og som långivers værn mod inflation.

1.

- B) **Opgaven:** Eleverne deles op i par og skal løse opgaven i to dele: Det er almindeligt, at lån som cambodjanske arbejdere har adgang til koster 1,5-2 % om måneden i rente.
1. Hvis man låner 500 USD og skal betale 1,75 % af lånet om måneden, hvor meget betaler man så i renter hver måned? Og hvor meget betaler man samlet om året?
 2. Hvis man ikke betaler renterne, men de bare bliver lagt oveni det man skylder måned efter måned, hvor meget skylder man så efter to år (brug annuitetsformlen)?
 3. I Danmark kender man også til månedsbetalte mindre lån, som man også kalder kviklån. Hos lånudbyderne vivus.dk kan man, når man er fyldt 18 år, låne eks. 6000 kr. som man skal betale 1200 kr. om måneden for. Hvad svarer det til i procent pr. måned? Og hvad svarer det til i procent om året (brug annuitetsformlen)?
- C) **Evaluering:** Gennemgå resultaterne i klassen. I 8. klasse vil der typisk være nogen vanskeligheder med selvstændig brug af annuitetsformlen. Men det er vigtigt at have en grundlæggende forståelse af mekanismen i renters rente. Tal også mere generelt om, hvordan man ellers kan strukturere lån til udvikling.

3. RETTIGHEDER PÅ ARBEJDSMARKEDET

OPGAVER:

1. Fakta om livet som syerske i Cambodja
2. Fagbevægelsen – før og nu
3. Kender du dine rettigheder?
4. Arbejde, fritid og løn i Danmark og Cambodja (70-80 min.)

1. FAKTA OM LIVET SOM SYERSKE I CAMBODJA

Tidsforbrug: A): 10 min., B): 10-15 min. og C) 10 min.

Materialer: Temawebsite.

Fag: Dansk og samfundsfag.

Beskrivelse: Opgaven vil have fokus på tekstilarbejdernes barske arbejdsforhold i Cambodja. Desuden vil fagforeningers rolle og deres fravær i Cambodja diskuteres.

Sådan gør du:

- **Læsning i grupper:** Læs artiklen: '*Livet som syerske i Cambodja*' i mindre grupper (på websitet). Siden består af fakta om arbejdsforhold for syersker i Cambodja.

Diskussionsspørgsmål:

1. Hvorfor finder syerskerne sig i at arbejde så meget?
 2. Hvad kan man gøre (og har gjort), hvis man oplever noget uretfærdigt på sit arbejde i Danmark?
 3. Hvad er en fagforening, og hvorfor har vi dem?
 4. Hvilke muligheder har man som skoleelev, hvis man synes, at noget ikke fungerer godt nok?
 5. Har I oplevet at ændre noget gennem f.eks. elevrådet?
- **Læsning:** Læs derefter interviewet '*Hvorfor finder syerskerne sig i at arbejde så hårdt?*' I interviewet giver den internationale chef fra fagforeningen 3F os en forklaring på ovenstående spørgsmål.

- **Understøttende spørgsmål:**

1. Hvorfor er syerskernes arbejdstider så lange?
2. Hvorfor finder syerskerne sig i dårlige arbejdsforhold?
3. Hvilke muligheder har syerskerne for at forbedre deres arbejdssituation?
4. Hvilket ansvar har de internationale tøjvirksomheder?

2. FAGBEVÆGELSEN – FØR OG NU

Tidsforbrug: 45 min.

Materialer: Kopiark 4 samt smartboard og/eller iPads/computere.

Fokusord: Den danske model, fagforening, a-kasse, industrialisering, overenskomst, lockout, strejke og social dumping.

Fag: Historie og samfundsfag.

Beskrivelse: Hvad er en fagforening, og hvilken rolle spiller den? Dette er et spørgsmål som eleverne i følgende opgave skal arbejde med. I opgaven skal eleverne stifte bekendtskab med nedenstående fokusord samt forstå, hvilken rolle en fagforening spiller i et samfund. Derudover vil opgaven have et historisk fokus på fagforeningens rolle i Danmark.

SÅDAN GØR DU

- **Brainstorm:** Udlever kopiark 4 og lad eleverne brainstorme over følgende spørgsmål:
 1. Hvad er en fagforening?
 2. Hvilket formål har en fagforening?
 3. Hvad er forskellen på en fagforening og en a-kasse i Danmark?
 4. Hvilke danske fagforeninger, kender I til?
- Lad derefter evt. eleverne lave en internetsøgning.
- Saml op på elevernes svar i plenum.
- **Kilder:** Se videoer:
 - 3F historie: 1919 – 8-timersdagen (2:56 min.): <https://www.youtube.com/watch?v=me4GuqFMAXI&list=PL8448CEB184323EAB&index=3>
 - 3F på 5 minutter (5:13 min.): https://www.youtube.com/watch?v=eA1_F9q21Wg
- **Opfølgende spørgsmål:**
 1. Hvad kæmper fagbevægelsen for i dag? Se [3F-ungdoms hjemmeside](#)
 2. Hvordan forsøger fagforeningerne at få deres krav igennem i dag?
 3. Sammenlign med tiden omkring år 1900. Hvilke ligheder og forskelle er der?
 4. Undersøg, hvad 'den danske model' er.
 5. Hvordan minder 1900-tallets danske arbejdsmarked om Cambodja i dag?
 6. Hvad kæmper syerskerne for i Cambodja – og hvorfor?

3. KENDER DU DINE RETTIGHEDER PÅ ARBEJDSMARKEDET?

Tidsforbrug: 30 min.

Materialer: Post its, iPads eller computere med adgang til internettet.

Fag: Samfundsfag samt uddannelse og job.

Beskrivelse: I følgende opgave skal eleverne selv aktivt undersøge hvilke regler, der beskytter dem på arbejdsmarkedet.

BAGGRUNDSVIDEN: ARBEJDS- OG HVILETID I DANMARK

I Danmark skal arbejdstiden tilrettelægges, så medarbejdere får en hvileperiode på mindst 11 sammenhængende timer inden for hver periode på 24 timer (11-timers-reglen). Der findes dog situationer, hvor det ikke kan lade sig gøre. Det kan bl.a. være:

- Ved uforudset begivenheder, som fx storm og oversvømmelser, ulykker samt sammenbrud af baskinder (force majeure).
- Ved skifteholdsarbejde, landbrugsarbejde, arbejde i forbindelse med statusopgørelser og udsalg, men hvileperioden må ikke blive kortere end otte timer.
- Hvis arbejdets art gør, at det ikke kan udsættes, og Arbejdstilsynet efter en konkret vurdering giver dispensation til at fravige reglerne, fx arbejde på hospitaler, i lufthavne og ved radio/tv.

Hvis den daglige hvileperiode bliver kortere end 11 timer, skal medarbejderne hurtigst muligt have kompenserende hvileperiode.

For unge under 18 år:

- Børn under 13 år må som udgangspunkt ikke arbejde for en arbejdsgiver.
- 13-14-årige må højst arbejde to timer på skoledage og syv timer på fridage. Den ugentlige arbejdstid må ikke overstige 12 timer i uger med skoledage og 35 timer i uger, hvor der er helt skolefri.
- 15-17-årige, der stadig går i skole, må arbejde otte timer om dagen på dage, der ikke er skoledage. Den ugentlige arbejdstid må ikke overstige 12 timer i uger med skoledage og 40 timer i uger, hvor der er helt skolefri.

Daglig hviletid:

- 13-17-årige, der stadig går i skole, skal have en sammenhængende hvileperiode på mindst **14 timer** i døgnet og må ikke arbejde i tidsrummet fra kl. 20 til kl. 6.
- 15-17-årige, der ikke længere går i skole, skal have en sammenhængende hvileperiode på mindst 12 timer i døgnet og må – som udgangspunkt – ikke arbejde fra kl. 20 til kl. 6. Undtagelser fra reglen er fx, at disse unge må arbejde med omdeling af dagblade fra kl. 5 om morgenen og i fx butikker og på tankstationer indtil kl. 22 om aftenen.
- Alle unge skal have en pause på mindst 30 minutter, hvis den daglige arbejdstid overstiger 4,5 timer.

SÅDAN GØR DU

- **Start med en indledende snak** om fritidsarbejde i klassen. Hvilke erfaringer har eleverne med dette, og hvor mange har et fritidsjob? Eleverne skal derefter undersøge hvilke rettigheder, de har på det danske arbejdsmarked.
- **Eleverne undersøger:** Del eleverne ud i mindre grupper. De skal dernæst gå på internettet og undersøge hvilke regler, der gælder for dem.
- **Skriv de forskellige regler** ned på post-its. Lav derefter en opsamlingsrunde i plenum, hvor eleverne fortæller, hvad de har fundet ud af.
- **Diskuter**, om disse regler er rimelige. Hvornår er der tale om børnearbejde og et fritidsarbejde? Undersøg evt. hvad Børnekonventionen siger om børnearbejde: (<https://redbarnet.dk/media/2722/boernekonventionenplusletplusversion-1.pdf>)

Brug evt. følgende kilder:

- www.arbejdstilsynet.dk,
- www.3fungdom.dk/fagforening
- www.hk.dk/raadogstoette/fritidsjob

Obs.! Hvis du har tid, kan du evt. lade grupperne lave oplysningsplakater om rettigheder på arbejdsmarkedet.

4. ARBEJDE, FRITID OG LØN I DANMARK OG CAMBODJA

Tidsforbrug: A:) 5-10 min., B:) 15 min. C:) 30-40 min. og D: 20 min.

Fag: Matematik.

Materialer: Temawebsite og kopiark 5.

Beskrivelse: I denne opgave skal eleverne sammenligne Thidas arbejdsforhold med de forhold, vi kender fra Danmark, hvis man er ansat som ufaglært og tjener mindstelønnen. Øvelsen skal træne eleverne i at hente informationer fra en tekst og bruge dem i konkrete udregninger og kunne finde flere nøgletal ved at håndtere alle informationerne korrekt. Desuden skal opgaven også vise, at eleverne er i stand til at sammenligne tal, der er fundet på baggrund af samme metode.

SÅDAN GØR DU

- A) **Introduktion til opgaven:** Gennemgå de enkelte punkter og forklar tydeligt, hvad det er opgaven lægger op til. At kunne finde, bruge og sammenligne tal fra flere steder.
- B) **Eleverne skal læse** eller genlæse reportagen ”En dag i livet med en af syerskerne”. I klassen skal I sammen finde hvilke tal, der er relevante for udregningerne. Det er vigtigt, at eleverne også får lov til at notere oplysninger, som de ikke får brug for. Alle tal skrives op på tavlen. Hvis eleverne ikke kommer på tallene selv, hjælper du naturligvis. Husk at finde valutakurs og skrive de danske nøgletal på tavlen også. Det er også vigtigt at få med, hvor mange uger og måneder, der er på et år. I skal her også finde ud af, hvor mange uger eleverne går i skole om året.
- C) **Spørgsmål:** Nu skal eleverne arbejde sammen to eller tre og svare på følgende spørgsmål fra kopiark 5.
- D) **Gennemgå udregningerne** og svarene på tavlen en ad gangen og sæt tallene i relation til eksempelvis prisen på det tøj, som eleverne har på.

Nøgletal til beregninger af arbejdstid og løn

Fra reportagen om Thida ”En dag i livet med en af syerskerne”, skal I bruge følgende nøgletal:

Thida arbejder 6 dage om ugen, minimum 10 timer om dagen, hvor hun skal kvalitetstjekke ca. 4000 stykker tøj. Hun tjener ca. 200 dollars om måneden.

Til det er det godt at tilføje, at hun har som udgangspunkt ikke har ret til ferie og i hvert fald ikke med løn. Hun får heller ingen pension.

Til sammenligning skal du oplyse eleverne, at mindstelønnen i Danmark er ca. 110 kr. i timen, og at der er lovgivet om en arbejdstid på 37 timer om ugen og fem ugers årlig ferie med løn udover nationale helligdage. Dertil kommer pension, som ikke skal regnes med i opgaven.

Og sidst skal de bruge en omtrentlig valutakurs på DKR og USD.

HVORFOR ER DIN T-SHIRT SYET I ASIEN?

OPGAVER:

1. Tjek klædeskabet!
2. Hvilken rejse har dit tøj været på? – Fokus på varekæder
3. Hvorfor er din T-shirt syet i Asien?
4. Tegn en T-shirt

Materialer: Temawebsite og kopiark 6.

Fag: Geografi og samfundsfag.

Beskrivelse: I opgaverne 1-3 skal eleverne lære mere om, *hvorfor* en stor del af vores tøj bliver produceret i asiatiske lande som Cambodja, hvor arbejdskraften er billigere end i Danmark. Målet er, at eleverne bliver bevidste om deres rolle som forbrugere i varekæder, der går på tværs af verden, hvilket har konsekvenser for både mennesker og miljø. Opgaverne har dermed også fokus på øget kendskab til begrebet *globalisering* samt hvorfor globaliseringen kan ramme fattige lande.

FOKUSORD: Multinationalt selskab, outsourcing, globalisering, varekæder og forbruger.

90 procent af de varer, vi køber, har været på en skibsrejse, inden det når os. Vi bliver med andre ord alle dagligt konfronteret med globaliseringens muligheder: Vi køber eksotiske frugter, som bananer og ananas, i supermarkedet, vi ejer spændende elektronik, tøj og meget andet, der er designet og produceret i andre verdensdele. Mange af os bevæger os rundt i verden som aldrig før, og vores sprog påvirkes af andre kulturer gennem bl.a. film, musik og internettet.

- I opgave 1 skal eleverne hjem og kigge klædeskabet igennem. Opgaven har til formål at gøre eleverne bevidste om, at de indgår i et globalt marked som forbrugere, og at deres tøj har været på en længere rejse, inden det ender i deres hænder.
- I opgave 2 skal eleverne stifte bekendtskab med begrebet *varekæde*, som hænger sammen med vores globale verden. Dertil findes en forklarende film (produceret af Danwatch).

1. TJEK KLÆDESKABET!

Tidsforbrug: A: 10 min. og B: 25 min

Materialer: Kopiark 6

SÅDAN GØR DU

- **Hjemmearbejde:** Eleverne skal tjekke klædeskabet. Har de tænkt over, hvor deres tøj stammer fra?
- Udlever kopiark 6, som eleverne skal tage med sig hjem. De skal undersøge, hvor deres tøj er produceret. Dagen efter gennemgår du sammen med klassen deres resultater.
- **Præsentation:** Tjek klædeskabet: Eleverne medbringer kopiark 6, som de har udfyldt derhjemme. Saml eleverne i små grupper og bed dem sammenligne deres svar. Lav evt. en statistik på tavlen over, hvor tøjet er produceret.
- **Tal med klassen om deres resultater:**
 1. Er der nogen lande, som går igen?
 2. Er du overrasket over resultatet?
 3. Hvorfor bliver vores tøj oftest ikke syet i Danmark?

2. HVILKEN REJSE HAR DIT TØJ VÆRET PÅ – FOKUS PÅ VAREKÆDER

Tidsforbrug: 15 min.

- **Begreber:** Eleverne har nu lært, at en stor del af deres tøj ikke er lavet i Danmark. Der skal nu kigges nærmere på begreberne *varekæder* og *globalisering*. Spørg klassen, hvor mange der ejer et par Nike-sko (eller andet kendt mærke) – og måske endda mere end et par? Derefter lader du klassen kort diskutere i mindre grupper:
 1. Hvorfor har I købt/fået dette par sko?
 2. Betyder designet noget særligt for jer?
 3. Hvor har I købt skoen?
 4. Hvilken rejse, tror I, skoen har været på, inden den nåede frem til jer?
- Se følgende video fra Danwatch: <https://www.youtube.com/watch?v=KWQGQOojybs> og drøft dernæst begreberne i plenum.

3. HVORFOR ER DIN T-SHIRT SYET I ASIEN?

Tidsforbrug: 20-25 min.

- Skriv spørgsmålet *Hvorfor er din T-shirt syet i Asien?* på tavlen. Lad eleverne svare på spørgsmålet to og to. Saml op på elevernes svar i plenum.
- Læs dernæst vox poppen på temasitet 'Hvor er din T-shirt syet?':

1. Hvad svarer eleverne i vox poppen?
2. Diskuter elevernes svar – er I enige eller uenige? Uddyb dit svar.

- **Uddybende spørgsmål:**

1. Hvorfor vælger mange multinationale selskaber at placere deres produktioner i lande som Cambodja?
2. Hvilke effekter (negative og positive) har det globale marked på et land som Cambodja?

- **Diskussion:** Er det forkert, at vi køber produkter, der er lavet i Asien fx Cambodja? Har vi forbrugere et ansvar? Kender I nogle mærkningsordninger, som man kan gå efter, hvis man ønsker at købe 'rene' varer? Hvilket ansvar har de multinationale virksomheder?

BAGGRUNDSVIDEN: HVAD KAN FORBRUGERE GØRE?

Samvirke har lavet en guide til, hvordan man lettere kan navigere i, om varer er fremstillet etisk forsvarligt:

<https://samvirke.dk/artikler/sadan-undgar-du-varer-der-fremstillet-af-bornearbejdere>

4. TEGN EN T-SHIRT

Tidsforbrug: A:) 10 min., B:) 35 min og C:) 15 min.

Materialer: GeoGebra og kopiark 7.

Fag: Matematik.

Beskrivelse: I denne opgave skal eleverne tegne en T-shirt i GeoGebra ved hjælp af enkle geometriske figurer.

Øvelsen skal styrke elevernes fortrolighed med GeoGebra og træne dem i at kunne konstruere og overskue simple men sammensatte figurer og tænke i praktiske baner.

Afhængigt af elevernes niveau, kan opgaven gøres mere eller mindre fri, men det er vigtigt, at eleverne ikke laver meget komplicerede design, og til 7. klasse vil være mest hensigtsmæssigt at bruge et fastlagt design med nogle nemme mål (se tegning længere nede).

Eleverne skal først tegne en T-shirt, og dernæst dele den op i trekanter og rektangler og delvise cirkler. Optimalt vil de kunne tegne både en front og en ryg på T-shirten, hvor der er forskel i udskæringen til halsen. Dernæst kan de beskrive delfigurerne med mål og slutteligt bruge programmet til at udregne areal. Som en ekstra feature til de meget GeoGebra-vante elever, kan man bede dem lægge en centimeter til alle de kanter, der skal syes.

SÅDAN GØR DU

- A) **Introduktion:** Beskriv opgaven grundigt for eleverne og husk at gøre opmærksom på de mest åbenlyse faldgruber i design. De skal starte med at gennemskue, hvordan man benytter sig af færrest figurer. Det vil i eksemplet, som er givet på tegningen på kopiark 7, kunne betale sig dele kroppen op i tre vertikale rektangler, to trekanter og en halsudskæring som en halvcirkel, og derefter tegne ærmerne som hver en rektangel og en trekant. De vil også uundgåeligt ramme nogen skæve mål nogen steder på tegningen.
- B) **Design:** Nu skal eleverne designe T-shirten på en computer eller lignende. Optimalt arbejder de sammen to-tre stykker. Der skal helst ikke være mere end tre pr. maskine. Opgaven lyder som følger:
1. Design en T-shirt og tegn den i GeoGebra. Tegn gerne både en forside og en bagsiden, hvor udskæringen til halsen er større på forsiden end på bagsiden.
 2. Del herefter T-shirten op i trekanter, rektangler og dele af cirkler ved hjælp af streger.
 3. Beskriv de enkelte dele med mål. Rund målene af til nærmeste mm, der hvor det er nødvendigt.
 4. Brug GeoGebra til at udregne areal på for- og bagside og regn ud, hvor meget stof, der skal bruges til at lave T-shirten.
- C) **Gennemgå på klasseplan,** hvordan man nemmest deler T-shirten op i trekanter og rektangler. Sammenlign herefter med en af elevernes T-shirt for at tydeliggøre hvilke ting, der ikke er taget højde for i dette enkle design.

5. HVEM BESTEMMER MEST I VERDEN – STORE VIRKSOMHEDER ELLER STATER?

OPGAVER:

1. Vox pop: Hvem bestemmer mest i verden? (15 min.)
2. Interview: Virksomhederne skal tage mere ansvar (25 min.)
3. Line of decision (15-20 min.)

Tidsforbrug: 45-60 min.

Materialer: Temawebsite og post its.

Fag: Samfundsfag.

Beskrivelse: Eleverne har nu tilegnet sig viden om, hvem syerskerne i Cambodja er, hvordan deres arbejdsvilkår og manglende rettigheder ser ud, hvorfor de har svært ved at undslippe fattigdommens onde spiral, og hvorfor mange store virksomheder outsourcer deres produktioner. Spørgsmålet er nu, hvem der har ansvaret: store multinationale virksomheder eller stater? Og er svage stater overhovedet i stand til at beskytte sine borgere?

1. VOX POP: HVEM BESTEMMER MEST I VERDEN?

- Stil eleverne spørgsmålet: Hvem bestemmer mest i verden – store virksomheder eller stater? Lad eleverne skrive et svar samt en begrundelse ned på en post-it hver især.
- Derefter tager eleverne deres post-its med sig og placerer dem på to forskellige vægge: 1) virksomheder, 2) stater.
- Se på hvilken væg, der har fået flest post-its. Vælg derefter nogle elever ud, der fortæller om deres begrundelser og rund spørgsmålet af med klassen.

2. INTERVIEW “VIRKSOMHEDERNE SKAL TAGE MERE ANSVAR”

1. Eleverne læser interviewet “Virksomhederne skal tage mere ansvar” to og to. De Genfortæller derefter interviewets pointer med en makker, som eventuelle skrives ned på post-its.

Understøttende spørgsmål: Diskuter følgende spørgsmål med en makker og saml derefter op på disse i plenum.

1. Hvad er FN? Og hvilken rolle spiller FN i denne sammenhæng?
2. Hvad menes der med udsagnet "verden er blevet mere global"?
3. Hvilken magt har stater kontra virksomheder?
4. Hvilken magt har virksomheder kontra stater?
5. Hvorfor har virksomheder, iflg. Karin Buhmann, et særligt ansvar i et land som Cambodja?
6. Hvad mener Karin Buhmann, at vi forbrugere kan gøre?

3. LINE OF DECISION

2. **Afsluttende diskussion – 'line of decision':** Eleverne stiller sig op i et spektrum fra helt enig til helt uenig på baggrund af spørgsmålene:
 1. Må man acceptere dårligere arbejdsvilkår, hvis man vil ud af fattigdom?
 2. Skal det være skidt, før det bliver bedre?
 3. Er vi nødt til at acceptere at der findes over en milliard mennesker, der lever i dyb fattigdom?
3. **Opklarende spørgsmål:** Under øvelsen er det fint, hvis der stilles opklarende spørgsmål. Det er også vigtigt at fortælle eleverne, at man selvfølgelig kan ændre mening, eller ikke have lyst til at sige sin mening. På den måde holdes de ikke personligt ansvarlige for deres valg af ståsted.

6. AFSLUTTENDE OPGAVE: ELEVERNE ER JOURNALISTER

Tidsforbrug: 3-5 lektioner.

Forslag til webredskaber: Survey Monkey

Fag: Dansk og samfundsfag.

Beskrivelse: Eleverne skal i følgende opgave prøve kræfter med den undersøgende journalistiske genre. Modsat mange nyhedsmedier har Danwatch til formål at lave undersøgende journalistik om private og offentlige virksomheders påvirkning af både mennesker og miljø.

Research og journalistisk aktivisme har en vigtig rolle i et samfund, hvor mange store medier arbejder i et hastigt tempo, og som ofte fungerer som *nyhedsmedier*. Derfor er der også behov for et dybdegående medie, der undersøger om virksomheder og stater lever op til deres samfundsansvar og menneskerettighederne - bl.a. i forbindelse med produktion i udlandet.

I opgaven skal eleverne udarbejde deres egen problemstilling, der relaterer sig til emnet, indsamle kilder, eventuelt udarbejde en vox pop og til sidst skrive en baggrundsartikel eller producere en video eller et radioprogram, hvori de fremlægger deres resultater.

SÅDAN GØR DU

- **VIDEO: Journalistisk aktivisme gør en forskel:** På temasitet i artiklen 'Hvorfor finder syerskerne sig i at arbejde så hårdt' finder du en kort video, der samler op på spørgsmålet om tekstilarbejdernes arbejdsforhold og deres mystiske besvimelser.
- **Spørgsmål til videoen:**
 1. Hvad er journalisten blevet klogere på?
 2. Sammenlign evt. med video 1.
 3. Hvilken rolle spiller et researchcenter som Danwatch vs. et nyhedsmedie?
- **Fase 1:** Del eleverne ud i grupper.
- Grupperne brainstormer over hele forløbet og udarbejder en problemstilling, som de finder særligt interessant (med vejledning fra en lærer).
- Elevernes problemstilling bliver godkendt af en lærer.
- Eleverne går nu undersøgende til værks og researcher: indsamling af kilder (mindst tre), udarbejdelse af en vox pop eller spørgeskemaundersøgelse (såfremt det passer ind i gruppens opgave).
Eksempler på problemstillinger:

1. Hvordan, hvorfor og i hvilken grad påvirker globaliseringen et fattigt land som Cambodja?
 2. Hvilket ansvar og hvilke handlemuligheder har en dansk forbruger i forbindelse med kritisable arbejdsforhold i et fattigt land som Cambodja?
- **Fase 2.** Lad nu grupperne vælge mellem at:
 1. producere et video- eller radioprogram
 2. skrive en baggrundsartikel
 - Uanset hvilken form grupperne vælger, skal de kunne fremlægge 3-5 minutter om, hvilke metoder de har benyttet sig af og konklusion på problemstillingen.

7. EVALUERING

OPGAVER

1. Paneldebat A:) 45 min, B:) 60 min., C:) 25 min. og D:)10 min.
2. Evaluering af læringsmål (15 min.)
3. Det lærte jeg også! (10 min.)

1. PANELDEBAT: SKAL VI KØBE T-SHIRTEN FRA CAMBODJA?

Tidsforbrug: A:) 45 min, B:) 60 min., C:) 25 min. og D:)10 min.

Materialer: Computer eller iPads med adgang til Internettet og kopiark 8.

Fag: Dansk og samfundsfag.

Beskrivelse: Som afslutning på forløbet skal klassen nu lave en paneldebat, hvor emnet, tekstilindustrien i Cambodja, skal diskuteres. I forberedelsen til dette rollespil, skal eleverne læse forskellige typer kilder og sætte deres tilegnende viden fra forløbet i spil.

Eleverne skal debattere spørgsmål som:

1. Hvilke konsekvenser har arbejdsforholdene i Cambodja for tekstilarbejderne og familierne?
2. Må man acceptere dårligere arbejdsvilkår, hvis man vil ud af fattigdom?
3. Hvem har ansvaret for tekstilarbejdernes arbejdsforhold?
4. Hvilket ansvar har tekstilvirksomheder?
5. Bør danske forbrugere boykotte tøjkoncerner, der får tøj produceret i lande som Bangladesh og Cambodja? Hvilket ansvar har forbrugere?
6. Hvad kan der gøres internationalt for at sikre, at de lavest lønnede tekstilarbejdere får bedre vilkår i et land som Cambodja?

SÅDAN GØR DU

- **Inspiration til debatten:** Som inspiration til debatten kan eleverne gøre brug af følgende kilderne (nedenfor).
- **Udlever Kopiark 8**, som eleverne løbende kan skrive argumenter (fra de forskellige parter) ned på.
 1. Lyt evt. til radioprogrammet endnu en gang: Interview med chefredaktøren fra Danwatch i Radio24syv (lyt fra 39.30 til 54.02):
<http://www.radio24syv.dk/programmer/datolinjen/17944552/pride-demonstrationer-preset-qatar-trump-i?start=2369>

2. Debatindlæg skrevet af Trine Pertou Mach (tidligere MF)
<http://politiken.dk/debat/art5512908/Hvor-mange-liv-m%C3%A5-dit-t%C3%B8j-koste>
 3. Debatindlæg skrevet af Bente Sorgenfrey (Formand for FTF og næstformand i fagbevægelsens ulandssekretariat) <http://politiken.dk/debat/art5574440/Vores-t%C3%B8j-skal-laves-under-ordentlige-forhold>
 4. Artikel, Berlingske: <http://www.business.dk/detailhandel/selvransagelsens-time-i-dansk-toej-og-tekstilbranche>
- **Forberedelse af debatten:** Klassen inddeles i grupper. Hver gruppe vælger en repræsentant, der skal præsentere deres standpunkter og diskutere med de andre roller i paneldebatten. Alle gruppens medlemmer skal dog være med til at forberede repræsentantens argumenter og medvirken undervejs.
 - Tekstilarbejder fra Cambodja
 - Ejer af en tekstilfabrik i Cambodja
 - Producent: Lukkede leverandørlistor
 - Producent: Åbne leverandørlistor
 - Tekstilarbejdernes børn
 - En repræsentant fra en arbejdsgiverforening
 - En repræsentant fra en fagforening
 - En læge fra det lokale hospital
 - **Paneldebat:** Hver repræsentant stiller sig frem til paneldebatten. Vælg gerne en upartisk ordstyrer på forhånd. Lad gerne "publikum" stille spørgsmål til deltagerne, men mind grupperne om, at de skal kunne hjælpe med at "fodre" deres repræsentant med argumenter undervejs.
 - **Afsluttende diskussion og refleksion:** I plenum diskuterer I efterfølgende upartisk, hvordan argumenterne spillede op mod hinanden, hvad der virkede i diskussionen, og hvad der ikke virkede. Tal med eleverne om, hvad de har fået ud af arbejdet med Danwatch-materialet.

2. OPSAMLING PÅ LÆRINGSMÅL

Tidsforbrug: 15 min.

Materialer: Kopiark 9.

SÅDAN GØR DU

- Lad eleverne tale om følgende udsagn. Skriv dem evt. på tavlen, og lad eleverne diskutere dem i mindre grupper:
 - Det, der forbavsede mig mest, var ...
 - Det mest interessante var ...
 - Det sværeste var ...
 - Min præstation var ...
 - Det forstår jeg stadigvæk ikke ...
- Saml op på elevernes gruppesnak i plenum.
- Udlever derefter kopiark 9. Her får eleverne mulighed for at svare skriftligt på læringsmålene for forløbet. Der skal sættes kryds i et af felterne til hvert mål.

3. DET LÆRTE JEG OGSÅ!

Tidsforbrug: 10 minutter.

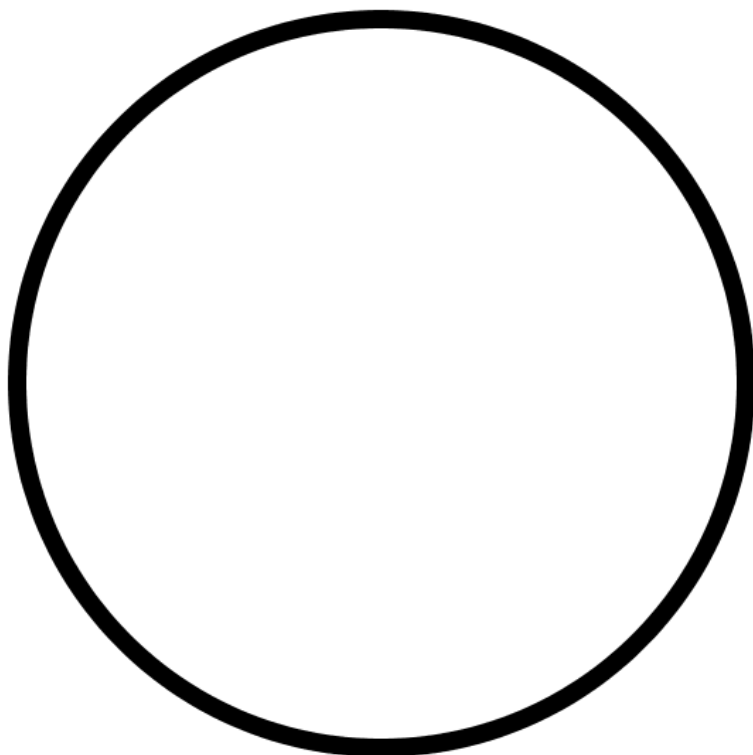
Materialer: Kopiark 10.

Webværktøjer: Socrative.com og padlet.com.

SÅDAN GØR DU

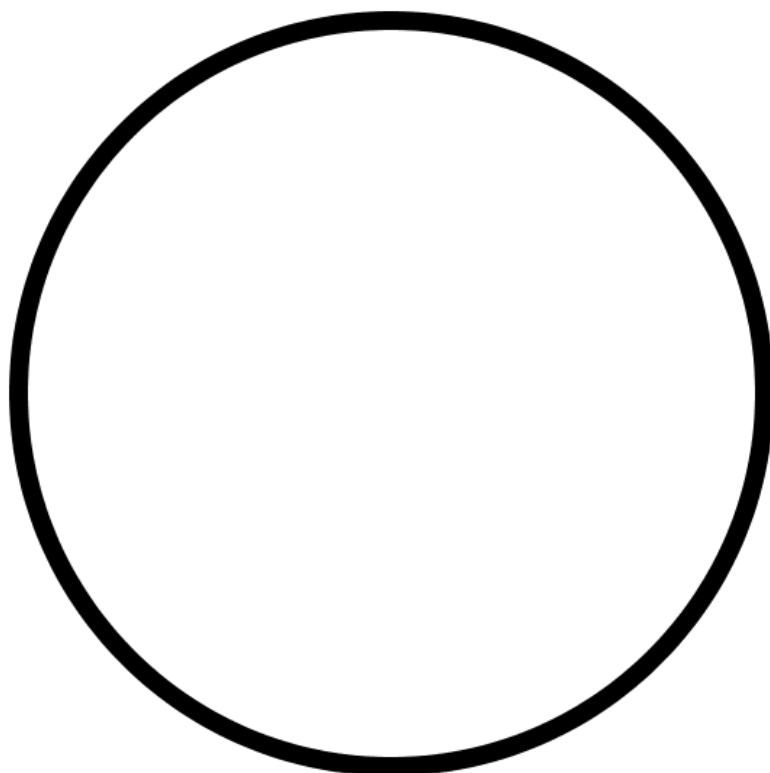
- Udlever kopiark 10 til eleverne og lad dem fortælle på egen vis, hvad de synes, at de har lært gennem forløbet. Hvad har de fx lært om mennesker i Cambodja, tekstilbranchen, arbejdsforhold, globalisering og varekæder.
- Lad eleverne skrive så meget, de kan komme i tanker om.
- Lad dem derefter læse dette højt for en lille gruppe af andre elever eller i plenum.

BRAINSTORM

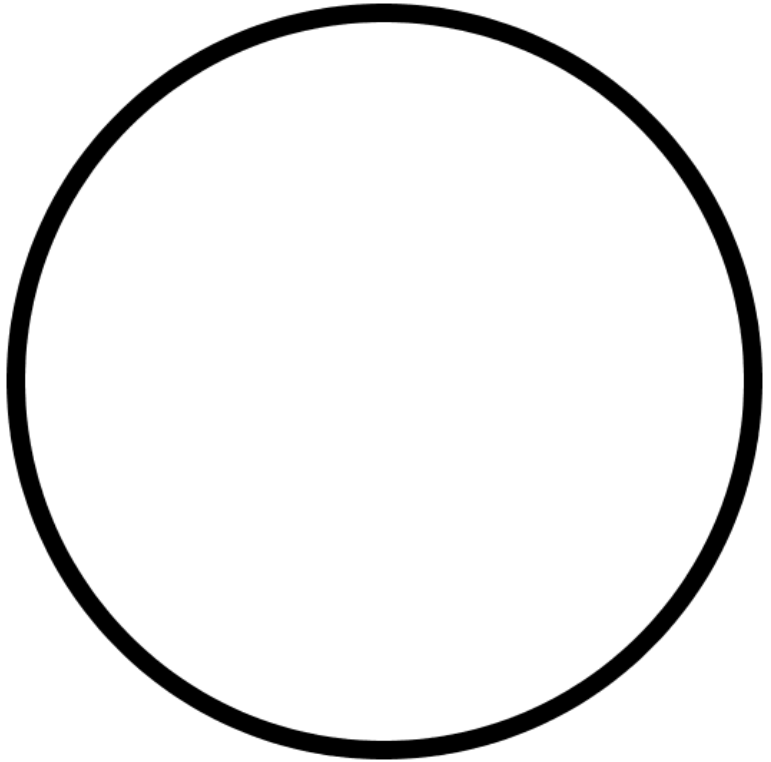
← Hvad ved du om landet
Cambodja? Uddyb gerne dit
svar.

Hvad har Cambodja at gøre
med Danmark? →

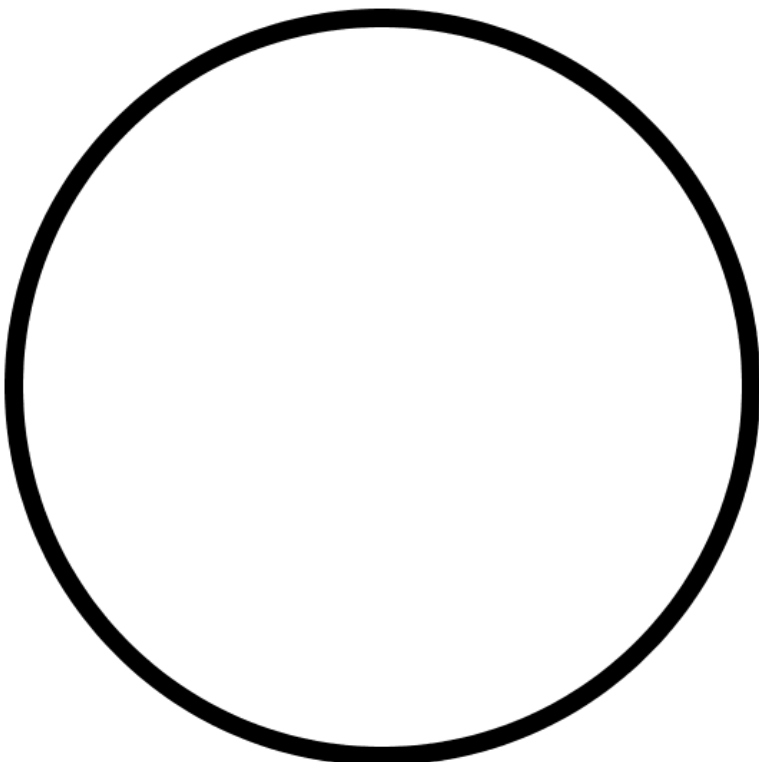

BRAINSTORM

→ Kender du til firmaer, der outsourcer (flytter) deres produktion ud til andre lande?

← Hvilken betydning har det, når danske virksomheder outsourcer deres produktion til et land som Cambodja?

MØD KVINDERNE, DER SYER VORES TØJ

I denne opgave skal du læse om kvinderne, der syr vores tøj. På websitet får du informationer om deres arbejdsforhold og forklaringer på de mange besvimelser på fabrikkerne. Skriv stikord ned i to-kolonne-systemet:

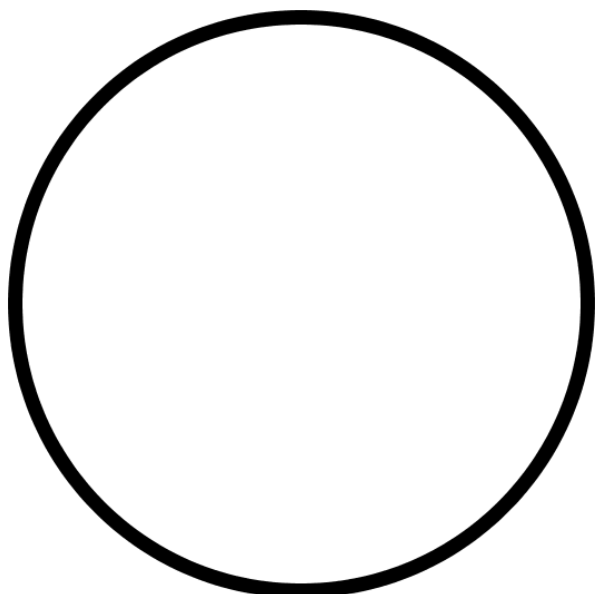
SYERSKE:	HVILKE INFORMATIONER FÅR VI?
TOMIKO	
BOPHA	
SOHTIA	
THIDA	
PUTREA	
LEAKENA	
SAMNANG	
SOPHEA NORN	
PONLOK (ANONYM)	

MODE OG MASSEBESVIMELSER: INTERVIEW I RADIO24SYV

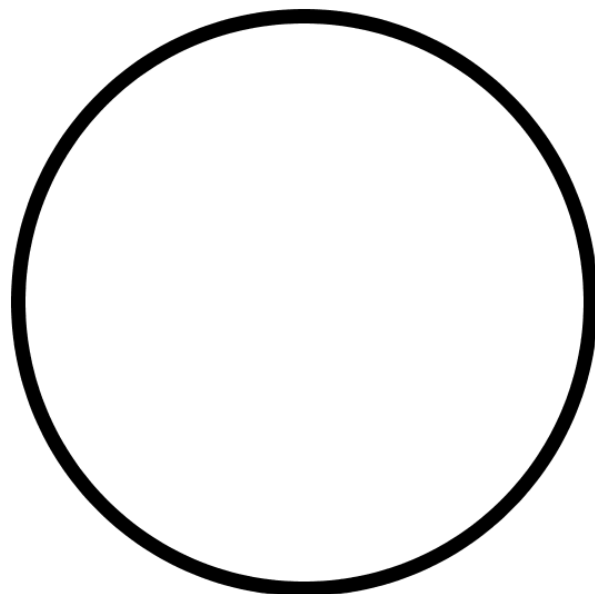
SPØRGSMÅL	DIT SVAR
1. Hvad er Danwatch?	
2. Andre lande i Sydøstasien har også en stor tøjindustri. Hvilke lande nævner Danwatch?	
3. Hvorfor er store virksomheder begyndt at sende deres tøjproduktion til lande som Cambodja og Myanmar?	
4. Hvad er et produktionsmål? Og hvad betyder disse produktionsmål for tekstilarbejderne?	
5. Hvorfor besvimer tekstilarbejderne? Og hvorfor reagerer de så kraftigt?	

<p>6. Hvilke konsekvenser får det for virksomhederne, når tekstilarbejderne får flere rettigheder som i fx Bangladesh?</p>	
<p>7. Hvordan har tekstilarbejdere mulighed for at få flere rettigheder på arbejdsmarkedet?</p>	
<p>8. Hvordan reagerer de internationale brands, som får deres tøj og/eller sko produceret i Cambodja, på de mange besvimelser på fabrikkerne?</p>	
<p>9. Hvad fortæller journalisten om lønstigninger i Cambodja?</p>	
<p>10. Hvem, mener du, har ansvaret for tekstilarbejdernes arbejdsforhold?</p>	
<p>11. Hvorfor er forholdene kritisable i lige præcis Cambodja?</p>	

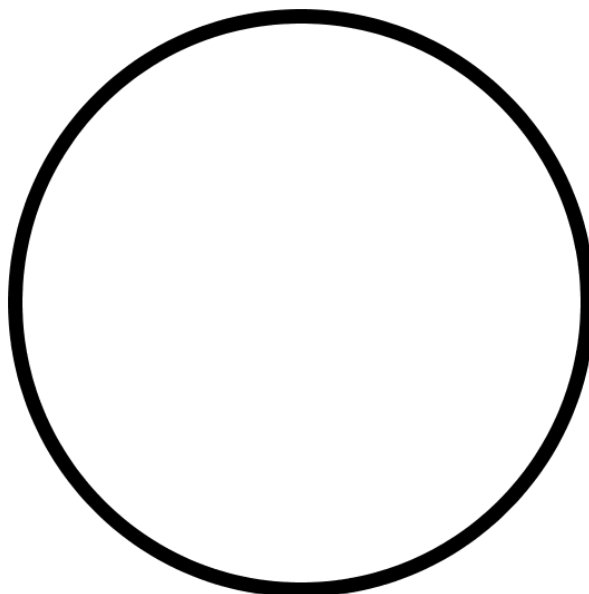
BRAINSTORM: HVAD ER EN FAGFORENING?

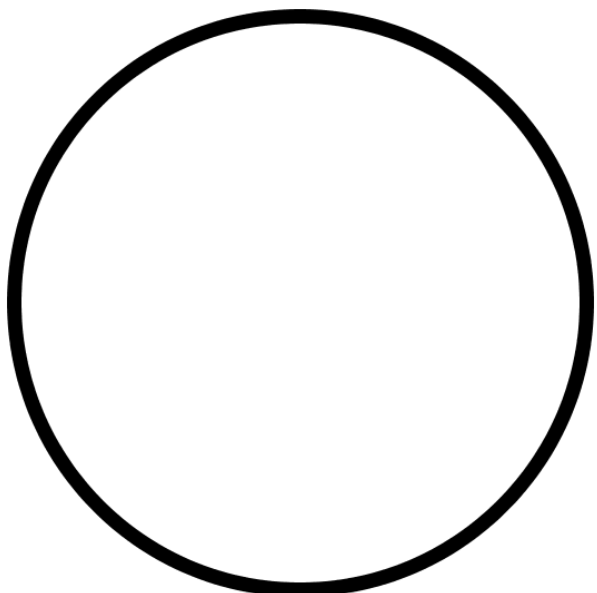
1. Hvad er en fagforening?

2. Hvad er formålet med en fagforening og hvad kæmper disse for?

3. Hvad er forskellen på en fagforening og en a-kasse i Danmark?

4. Hvilke danske fagforeninger kender du til?

REGN DEN UD

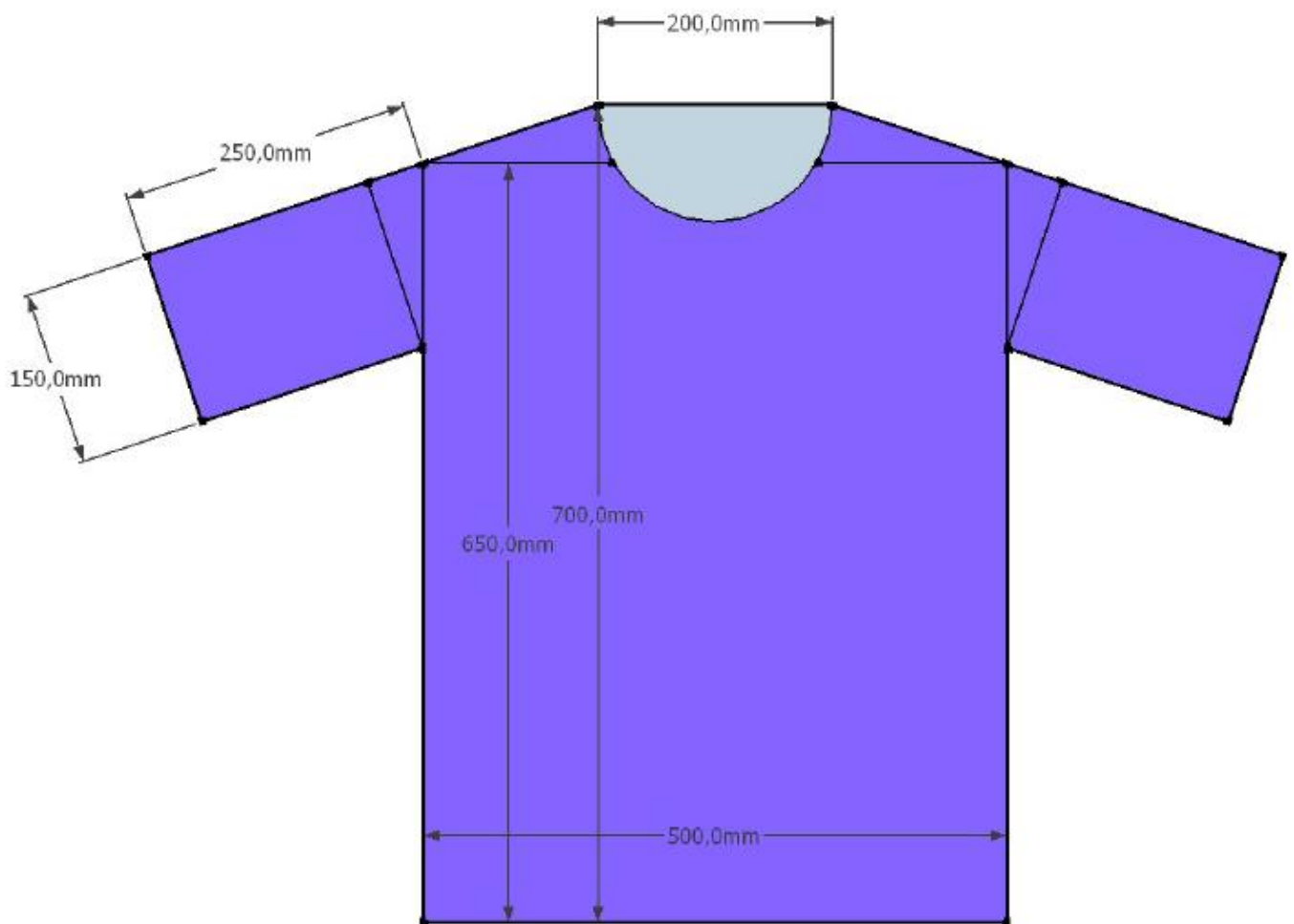
SPØRGSMÅL:	SVAR:
1. Hvor mange timer arbejder Thida om ugen, om året og om måneden?	
2. Hvor mange stykker tøj skal Thida nå at kvalitetstjekke i timen og i minuttet?	
3. Hvor mange penge tjener Thida om måneden og i timen (svar både i USD og DKR)?	
4. Hvor mange timer arbejder man normalt i Danmark om ugen og om året (husk ferie)?	
5. Hvor meget tjener man om måneden, hvis man modtager dansk mindsteløn?	
6. Hvor meget arbejder Thida om året sammenlignet med Danmark og målt i procent?	
7. Hvor mange gange større er den danske mindsteløn i forhold til Thidas timeløn?	
8. Hvor mange timer går I i skole om året?	

TJEK KLÆDESKABET

Du skal nu gå på opdagelse i dit klædeskab. Find fem stykker tøj og undersøg, hvor det er lavet henne. Prøv at se i mærkerne, hvor dit tøj er blevet syet.

BESKRIV TØJET	HVOR ER TØJET SYET?
	MADE IN:
	MADE IN:
	MADE IN:
	MADE IN:
	MADE IN:

TEGN T-SHIRTEN

PANELDEBAT

AKTØR:	HVAD MENER JEG?	HVAD KAN JEG GØRE? HVAD ER MIT ANSVAR?
Tekstilarbejder fra Cambodja		
Ejer af tekstilfabrik i Cambodja		
Producent med lukkede leverandørlistor		
Producent med åbne leverandørlistor		
Tekstilarbejderens børn		

En repræsentant fra en fagforening		
En repræsentant fra en arbejdsgiverforening		
En læge fra det lokale hospital		

OPSAMLING PÅ LÆRINGSMÅL

MÅL:	KAN:	KAN NÆSTEN:	KAN IKKE ENDNU:
Jeg kender og kan redegøre for begreberne, globalisering, industrialisering og varekæder.			
Jeg kan forklare, hvorfor globalisering ikke kun er godt for fattige lande i verden.			
Jeg kan diskutere, hvorfor cambodianske syersker finder sig i lange arbejdstider og hårde arbejdsforhold.			
Jeg ved, hvem der har ansvar for kritisable arbejdsforhold i verdens fattige lande.			
Jeg kender min egen rolle som forbruger i globaliseringen - herunder varekæderne.			
Jeg ved, hvad det betyder, når man taler om renters rente, og jeg kan bruge annuitetsformlen til at udregne både renter og procentsatser på lån.			
Jeg kan tegne enkle design i Geogebra ved at kombinere trekanter, firkanter og cirkler, og jeg kan bruge Geogebbras funktioner til at regne figurernes areal ud.			
Jeg kan lave udregninger til spørgsmål ved at finde tal og fakta i en tekst og finde ud af, hvordan man kan regne forskellige ting ud.			
Jeg kan finde tal fra forskellige lande som kan sammenlignes som f.eks. løn og arbejdstid og udgifter til mad, og jeg kan regne mig frem til tal der er sammenlignelige og bruge tallene til at sammenligne forhold i de lande.			

